

Odnos Crkve i svijeta prema "Gaudium et spes" u misli Josipa Turčinovića

Jakopić, Luka

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:299992>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

LUKA JAKOPIĆ

ODNOS CRKVE I SVIJETA
PREMA "GAUDIUM ET SPES"
U MISLI JOSIPA TURČINOVIĆA

Diplomski rad

Split, 2024.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

LUKA JAKOPIĆ

ODNOS CRKVE I SVIJETA
PREMA "GAUDIUM ET SPES"
U MISLI JOSIPA TURČINOVIĆA

DIPLOMSKI RAD
Iz dogmatskog bogoslovlja
Kod prof. dr. sc. Ante Mateljana

Split, 2024.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
UVOD.....	2
1. GAUDIUM ET SPES	5
1.1. PASTORALNO USMJERENJE DRUGOG VATIKANSKOG KONCILA.....	5
1.2. CRKVA I ČOVJEKOV POZIV	7
1.3. NEKI GORUĆI PROBLEMI	10
2. JOSIP TURČINOVIĆ	15
2.1. JOSIP TURČINOVIĆ - BIOGRAFIJA	15
2.2. AUTENTIČNOST MIŠLJENJA I DJELOVANJA JOSIPA TURČINOVIĆA.....	17
2.3. DIJALOG I EKUMENIZAM KOD JOSIPA TURČINOVIĆA	19
2.4. UVOD U ENCIKLIKU <i>MATER ET MAGISTRA</i> PAPE IVANA XXIII	21
3. ZADAĆA CRKVE U SUVREMENOM SVIJETU	26
3.1. MEĐUSOBNI ODNOSI CRKVE I SVIJETA.....	26
3.2. POMOĆ KOJU CRKVA ŽELI PRUŽITI POJEDINCIMA.....	28
3.3. POMOĆ KOJU SE CRKVA TRUDI DATI LJUDSKOM DRUŠTVU	29
3.4. POMOĆ KOJU SE CRKVA TRUDI PRUŽITI LJUDSKOJ DJELATNOSTI	31
3.5. POMOĆ ŠTO JE CRKVA PRIMA OD DANAŠNJEGA SVIJETA	32
3.6. KRIST - ALFA I OMEGA	34
ZAKLJUČAK.....	35
LITERATURA	36
IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI.....	39
SUMMARY	40

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad promatra odnos Crkve prema suvremenom svijetu polazeći od pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* Drugog vatikanskog koncila, a na poseban se način usredotočuje na misao Josipa Turčinovića i njegovo percipiranja odjeka ove teme u hrvatskoj i društvenoj zbilji. Kroz promišljanje o odnosima Crkve i svijeta govori o pomoći koju se Crkva trudi pružati pojedincu, društvu i ljudskoj djelatnosti ali i o pomoći koju Crkva prima od današnjeg svijeta. Upoznajući Josipa Turčinovića vidimo kako je njegov životni i svećenički put utkan u vrijeme buđenja svijesti o potrebi posadašnjenja i pronalaženja novog izričaja vjere, tako da sadržaj vjere bude što jasnije shvaćen i prihvaćen u današnjem vremenu i u životnoj sredini.

Ključne riječi: *Crkva, čovjek, svijet, dijalog, ljudska djelatnost, zajednica*

UVOD

„Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našega vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika, te nema ničega uistinu ljudskoga a da ne bi našlo odjeka u njihovu srcu“¹. Ovaj diplomski rad, polazeći od pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* promatrat će odnos Crkve prema suvremenom svijetu a na poseban će se način usredotočiti na misao Josipa Turčinovića i njegovog percipiranja toga odnosa u hrvatskoj i društvenoj zbilji.

Drugi vatikanski sabor najvažniji je događaj u Crkvi dvadesetog stoljeća. I danas on ostaje temelj aktualiziranja poruke evanđelja u suvremenom životu katolika. Iz tog razloga prikazat ćemo kako unutar Drugog vatikanskog sabora nastaje ideja posadašnjenja odnosa katoličke vjere i Crkve prema suvremenom svijetu. Zato nam je važno znati osnovno shvaćanje Crkve u pretkoncilskom razdoblju te promjene i okolnosti koje su potaknule nastanak pastoralne konstitucije *Gaudium et spes*. Ukratko ćemo skicirati sadržaj Pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* te razmotrit ćemo temeljna načela iste konstitucije.

Posebnu pažnju unutar Pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* posvetit ćemo četvrtom poglavlju teksta koji nosi naslov *Zadaće Crkve u suvremenom svijetu*. Kroz promišljanje o odnosima Crkve i svijeta govorit ćemo o pomoći koju se Crkva trudi pružati pojedincu, društvu i ljudskoj djelatnosti ali naglasit ćemo i pomoć koju Crkva prima od današnjeg svijeta.

U drugom dijelu upoznati ćemo Josipa Turčinovića i uvidjeti kako je njegov životni i svećenički put utkan u vrijeme buđenja svijesti o potrebi posadašnjenja i pronalaženja novog izričaja vjere, tako da sadržaj poklada vjere bude što jasnije shvaćen i prihvaćen u suvremenom trenutku povijesti.

S obzirom na to da je preciznost u izražavanju pojmova vrlo bitna, na početku ćemo definirati pojam Crkve i svijeta. Latinski naziv *ecclesia* potječe od grčke riječi *kaleo* koja je s prefiksom *ek* označavao saziv ili sastanak građana koji su u grčkom *polisu* imali građanska prava. Pojam Crkva pojavljuje se u Djelima Apostolskim a posebno u Pavlovskom korpusu. Hrvatska riječ Crkva potječe od skraćenog bizantskoga izričaja *oikia kiriake* što znači kuća Gospodnja. Da bi se taj izraz razumio treba se

¹ Drugi vatikanski koncil, Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* (07.12.1965.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 1 (dalje GS).

prisjetiti slobodna i trajna nauma Boga Oca da spasi sve ljude pozivajući ih u zajedništvo sa sobom posredstvom svoga Sina u snazi Duha Svetoga. Zbog te trojstvene zbilje Crkve, Drugi vatikanski koncil označuje ju kao „otajstvo“. Riječ je o vječnome naumu koji se očituje i pomalo ostvaruje u povijesti, od samoga svog početaka. U tom smislu, Crkva „je već od postanka bila slikovito prikazivana, u povijesti izraelskoga naroda i u Starom savezu čudesno pripremana, u posljednja vremena ustanovljena te izlivanjem Duha Svetoga očitovana, a na koncu će vjekova biti slavno dovršena“.²

Prema Nicejsko - carigradskome simbolu vlastitosti Crkve su jedinstvo, svetost, apostolstvo i katoličanstvo te na temelju tih vlastitosti poprima i pojavnu važnost. Ona je dakle i povijesni subjekt, odnosno društvena i vidljiva stvarnost, aktivno prisutna u povijesti, koje utjecaj sama osjeća i koja je također određuje u hodu prema konačnome cilju, na koji Bog poziva ljudsku zajednicu od početka.³ Ta Crkva, „u ovome vremenu ustanovljena i uređena kao društvo, postoji u Katoličkoj Crkvi kojom upravljaju Petrov nasljednik i biskupi s njime u zajedništvu, premda se i izvan njenog ustroja nalaze mnogi elementi posvećenja i istine koji, kao darovi svojstveni Kristovoj Crkvi, snažno potiču na katoličko jedinstvo.“⁴ Ta ista Crkva, zbog misijske značajke kojom ju je Krist htio obdariti, „ujedno moli i radi da sav svijet u punini prijeđe u Božji narod, u Tijelo Gospodnje i u hram Duha Svetoga te se u Kristu, Glavi svijetu, poda svaka čast i slava Stvoritelju i Ocu svega“.⁵

Riječ *svijet* gledana iz pogleda kršćanstva često je značila neku negativnu stvarnost koju treba izbjegavati da bi se našlo pravo mjesto duha (*fuga mundi*). Međutim, ona je i stvarnost koja je izraz izvanrednog pokristovljenja. U biblijskom kontekstu i u kontekstu izvornoga kršćanstva svijet je konkretna činjenica, uvijek u odnosu prema određenom povijesnom trenutku. I sama prva kršćanska zajednica živi u svijetu i ne zamišlja da mu može pobjeći izolirajući se od njega, pa niti u teškim razdobljima progonstva. Premda u SZ i NZ ne postoji kultura „bijega od svijeta“, osim u ograničenim i asketski usmjerenim razdobljima, u kršćanstvu, pogotovo onom srednjovjekovnom, to iskustvo je naglašeno, ponekad u jako negativnim tonovima.

² Drugi vatikanski koncil, Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen Gentium* (21.11.1964), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 2. (dalje LG).

³ Usp. Marino Semeraro, Crkva, u: Aldo Starić (ur.), *Enciklopedijski teološki rječnik*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., str. 132-143.

⁴ LG 8.

⁵ LG 17.

Svijet, u kršćanskom iskustvu i viziji modernog i suvremenog svijeta tada se uobličio kao mjesto sukoba. Drugom zgodom svijet se shvaća kao pjev stvoritelju, uz češći naglasak na čovjekovoj samoći u svijetu kad god je iskustvo sekularizacije guralo Boga na rub života ili je bezočni psihologizam u čovjeku uništio osjećaj za odnos. Binom *čovjek-svijet* postao je mjestom uzajamnih utjecaja i interakcije, jer predstavlja cjelinu koja proizlazi od Boga. Kršćanski utjecaj u svijetu danas se sve više osjeća kao poticaj na preobražavanje svijeta, za oslobađanje od robovanja grijehu i smrti; no tu slobodu mora dosegnuti sam vjernik ako hoće svjedočiti osloboditeljsku snagu Krista uskrsloga.⁶

⁶ Usp. G Bove, Svijet, u: *Enciklopedijski teološki rječnik.*, str. 1128-1130.

1. GAUDIUM ET SPES

1.1. PASTORALNO USMJERENJE DRUGOG VATIKANSKOG KONCILIA

Za Drugi vatikanski sabor kaže se kako je najveći događaj prošlog stoljeća u povijesti Crkve⁷ iz kojega katolici mogu crpsti svoja načela i stavove prema svijetu te zato za koncil možemo reći da je i značajni *locus theologicus* koji pogled upravlja prema budućnosti.⁸

Nakon stoljeća unutarnjeg apologetskog učvršćenja, Crkva će se po Drugom vatikanskom koncilu odvažiti na ulazak u dijalog sa svijetom, njegovim cjelokupnim sustavom, odnosno svim onim stvarima koje svijet posjeduje, a u sebi su dobra.⁹ Pod pojmom unutarnjeg apologetskog učvršćenja misli se na antimodernizam koji je rastao od *Syllabus* Pia IX a kulminirao za vrijeme Pia X dekretom *Lamentabili*, enciklikom *Pasciendi* te antimodernističkom prisegom iz 1910. godine koju su morali prisegnuti svi oni koji su primali sveti red ili neku važniju službu u Crkvi.

Modernizam niječe nadnaravnost kao objekt znanja, imanenciju božanskog i objave, a Crkvu promatra kao sociološki fenomen te naglašava emancipaciju znanstvenog istraživanja od Crkve i vjere. Posljedično je otežao suodnos između svijeta i Crkve što je vidljivo i u teologiji i u Crkvi.¹⁰

Dolaskom pape Ivana XXIII. nadilazi se rigoristički pogled na sve što je novo te se potiče novi oblik odnosa. Javlja se termin *aggiornamento* (posadašnjenje), kojim se pokušava ukazati na potrebne promjene u Crkvi. *Aggiornamento* ili posadašnjenje je termin koji označava novu svijest o aktualnim društvenim procesima koje uzrokuje novi način shvaćanja i ostvarenja poslanja Crkve, gdje se prožimanje svijeta evanđeoskim duhom izriče u obzoru modernog svijeta, a ne nasuprot njemu.¹¹ U skladu s time Drugi vatikanski koncil ima pastoralni karakter jer ne definira nove dogme nego traži novi

⁷ Usp. Bonaventura Duda, *Koncilske teme*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992., str. 15.

⁸ Usp. Nedjeljko Ante Ančić, *Na koncilskom putu*, Crkva u svijetu, Split, 2003., str.32

⁹ Usp. Tomislav Janko Šagi-Bunić, *Ali drugog puta nema*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., str. 14.-15.

¹⁰ Usp. Tonči Matulić, „Osnivanje Bogoslovske smotre i antimodernistička prisega“, *Bogoslovska smotra* 81. (2011), br. 1, str. 55.

¹¹ Usp. Nedjeljko Ante Ančić, *Crkva u društvenim promjenama*, Crkva u svijetu, Split, 2007., str. 80.

način ostvarivanja poslanja evangelizacije kroz pozitivan pristup svijetu, dijaloški i bez osuda, tako da ga svijet može razumjeti u stvarnoj životnosti.

Drugi vatikanski koncil započeo je zasjedanjem 11. listopada 1962. godine a *Gaudet Mater Ecclesia (Raduje se Majka Crkva)*, svečani govor prilikom otvaranja sadrži kratki program i nakanu sazivanja samog koncila. Ivan XXIII svoj nagovor podijelio je u sedam točaka. Počinje promišljanjem o ekumenskim saborima kroz povijest i njihovoj važnosti kako bi se osvrnuo na razlog sazivanja Drugog vatikanskog koncila. Naglašava kako ovaj sabor dolazi u vrijeme kada zbog pojedinaca u Crkvi više nije vidljiva ona kršćanska nada i povjerenje u Božji spasiteljski naum, nego vlada pesimizam i osuđivanje svega što povijest sa sobom nosi. Papa ukazuje na važnost znakova vremena tvrdeći da u „sadašnjem povijesnom zbivanju, kojim - čini se - ljudsko društvo ulazi u nov poredak, valja većma upoznavati tajanstvene osnove Božje providnosti, koja je protokom vremena, preko ljudskih djela, a ponajviše mimo očekivanja, postizavala svoj cilj, te sve, pa i ljudske opreke, mudro raspoređuje na dobro Crkve.“¹²

Jedna od najvažnijih zadaća Sabora je da sveti poklad kršćanskog nauka na što uspješniji način čuva i poučava. Ne u starim formama nego metodom pastoralnih nastojanja, u kojima se primarno ne osuđuje nego dijalogizira. Odgovarajući na problem suzbijanja zabluda odbacuje anatemiziranje jer Crkva treba više primijeniti lijek milosrđa snagom nauka, nego osuđivanja. Na kraju svojega govora Papa spominje jedinstvo kršćana, ali i čitave ljudske obitelji, jer zauzimanje za jedinstvo za koje je Krist svome Ocu još za vrijeme svog zemaljskog života upućivao snažnu molitvu, neodgodiva je zadaća Crkve.¹³

Kako smo prije napomenuli Konstitucija *Gaudium et spes* je najizrazitiji primjer pastoralnog karaktera Sabora koji je upravo u ovoj konstituciji iskazao velik stupanj konkretnosti, posebno u onim pitanjima u kojima Crkva nije u potpunosti specijalizirana, kao što su pitanja društvenog ustroja, socijalnih i političkih problema. Možemo konstatirati da se upravo u Pastoralnoj konstituciji iskazuje onaj iskorak naprijed koji je Ivan XXIII. zahtijevao u govoru na otvaranju Koncila, u kojem je isticao

¹² Ivan XXIII, „Gaudet mater Ecclesia- Raduje se Majka Crkva“, *Crkva u svijetu* 47 (2012), br 4., str. 531-540.

¹³ Isto.

da je nauk život i da se život artikulira u nauku. Stoga ona ima ulogu temeljne smjernice.¹⁴ Ona je nastala kao rezultat više čimbenika, od misaonog zaokreta u moralnoj teologiji i razvoja takozvane teologije akcije, zatim novog kritičkog osvrta na klasičnu teologiju, metodološke obnove teološkog mišljenja kroz takozvanu *teologie nouvelle*, nastojanja oko povratka izvorima kršćanstva kao i naglašavanje prinosa koje kršćanstvo može ponuditi svijetu. Metodološki pristup, u kojem se naglasak stavlja na osluškivanje i proučavanje znakova vremena, ostaje budućim generacijama uvijek aktualan i valjan, pa čak ako i sadržaj ove konstitucije bude izgledao zastarjelo.¹⁵

1.2. CRKVA I ČOVJEKOV POZIV

Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* službeno je proglašena 07. prosinca 1965. godine te u obliku u kojem je danas poznajemo možemo ju podijeliti na dva dijela (prvi dio koji govori o Crkvi *ad intra* i drugi dio *ad extra*) kojima prethodi Predgovor (br. 1-3) te Uvod (br. 4-10).

Početne riječi *radost i nada* te *žalost i tjeskoba* upućuju na povezanost svijeta i Crkve te čovjekovu konkretnost u povijesti. Stoga uvode u egzistencijalnu ali i biblijsku dimenziju konstitucije. Ako povezanost Crkve i svijeta shvatimo u smislu solidarnosti onda sudjelovanje vjernika u onome što ljude pogađa uključuje i svijest odgovornosti kod kršćana.¹⁶ Zbog navedenog, konstitucija *Gaudium et spes* ne obraća se samo kršćanima nego i svim ljudima, te koristi pojam Kristovi učenici kao sintagmu za Crkvu i time naglašava ekumensku i dijalošku perspektivu. Teme nade i tjeskobe proizlaze iz razvoja i dubokih promjena u svijetu, koje sa sobom donose i promjene na području društva, čovjekove psihologije, morala i vjere. Na sve to ne može se gledati s bezrezervnim povjerenjem. Konstitucija je prožeta realizmom te uviđanjem neuravnoteženosti modernog svijeta čiji je krajnji izvor u srcu čovjeka.

U samom uvodu pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* pojavljuje se termin *znakovi vremena* (*signa temporum*) kao biblijski termin (Mk 8, 11-13; Mt 16, 1-4; i Lk

¹⁴Usp. Norbert Mette, „Gaudium et spes-Pastoralna konstitucija pastoralnog Koncila“ u: Nedjeljko Ante Ančić-Tonči Matulić (pr.), *Svijetu ususret*, Crkva u svijetu, Split, 2007., str. 45-46.

¹⁵ Usp. Josip Grbac, „Povijesno-teološki hod prema Pastoralnoj konstituciji Gaudium et spes“ u: *Svijetu ususret*, str. 17.-25.

¹⁶ Usp. Jadranka Garmaz, „Solidarnošću i služenjem ususret svijetu“ u: *Svijetu ususret*, str. 17.-25.

12, 54-56) kojega papa Ivan XXIII koristi u svojoj buli *Humane salutis*, od 25. prosinca 1961. godine kojom saziva Drugi vatikanski koncil i u kojem za razliku od svojih prethodnika, koji daju negativnu konotaciju društvenom i kulturnom napretku – u konkretnoj povijesti prepoznaje pozitivne znakove. Tako je Ivan XXIII promijenio tijekom katoličke tradicije devetnaestog i dvadesetog stoljeća koja se negativistički odnosila prema razvoju demokratskog društva.¹⁷ Konstitucija nadalje u uvodnom dijelu pokušava opisati temeljne odrednice tadašnjeg vremena, veliki napredak i razvoj koji su se zbili u svijetu. Neuravnoteženosti modernog svijeta *Gaudium et spes* jasno vidi te pokušava dati rješenje u svijetlu Evanđelja, potvrđujući kako je poslanje Crkve ne samo usko religiozno nego duboko ljudsko.¹⁸

Prvi dio konstitucije posvećen je *Crkvi i čovjekovom pozivu* dok prva glava nosi naslov *Dostojanstvo ljudske osobe* (br. 12-22). Pozivajući se na biblijski nauk o *slici Božjoj*.(Post 1, 26-27) *Gaudium et spes* inzistira na bitnoj jednakosti svih ljudi. Vodeći računa o stvarnosti grijeha ali i jedinstvu duše i tijela, naglašava važnost tjelesnog života koji se ipak kroz povijest izgubio zbog dualizma, očitog u paradigmi “spasi dušu svoju”.

Ovdje se vidi saborski povratak Svetom pismu i biblijskoj antropologiji koja čovjeka gleda u njegovoj dinamičnosti, jedinstvenosti, te time promiče čovječstvo konkretno vezano uz tijelo, kojeg određuju tri karakteristike: osoba kao individualna stvarnost, odnos prema zajednici i društvu te njegovo djelovanje koje mijenja svijet.¹⁹ Čovjek posredstvom razuma dolazi do istine i mudrosti te tako i do slobode koja je bitna odrednica bogolikosti svakog čovjeka. Misterij smrti ostavlja otvorenom zagonetku ljudskog postojanja i smisla života. Ovdje ateizam, kao sugovornik, dobiva svoje mjesto izazivajući kršćanski odgovor. Poštujući slobodu pojedinca konstitucija naglašava odgovornost pojedinih vjernika u odnosu na ateizam. Saborski oci smatraju da je ateizam reakcija protiv krive religije. Crkva odbacuje ateizam jer vjeruje da dostojanstvo čovjeka postiže puninu jedino u samome Bogu.

Drugo poglavlje prvog dijela nosi naslov *Ljudske zajednice* (br. 23-32) te promišlja o zakonitostima ljudske zajednice i pojedinačnom osobnom doprinosu zajednici, što je nužno za izgradnju čovječnijeg društva. Isticanjem kako je Bog htio da

¹⁷ Usp. Nedičko Ante Ančić, „Kako danas čitati i razumjeti Drugi vatikanski sabor“, *Bogoslovska smotra* 81 (2011.), br. 1, str. 682.

¹⁸ Usp. GS 11.

¹⁹ Usp. Tomislav Janko Šagi-Bunić, *Ali drugog puta nema*, str. 317.

svi ljudi budu jedna obitelj i da svi dođu do spasenja, naglašava se komunitarni karakter čovjekova poziva. Upravo zbog toga ljubav prema Bogu i prema bližnjemu postaje prva i najveća zapovijed. Komunitarni karakter utemeljen je na Trojstvu Božanskih osoba.²⁰

Ako je čovjek centar i svrha svake zajednice ili društva onda one ustanove koje guše i sprječavaju rast osobe dehumaniziraju čovjeka i potiču nesklad i napetosti, koje se očituju u nepravdama na ekonomskom, političkom i društvenom području.²¹ Uzajamnošću čovjekove osobe i ljudskoga društva promiče se opće dobro, a poštivanje ljudske osobe i jednakosti svih ljudi, vodi prema socijalnoj pravednosti. U kontekstu pitanja prava žena, postojanja prevelikih ekonomskih i društvenih nejednakosti koje izazivaju sablazan, sve su ustanove dužne služiti čovjeku i boriti se protiv svakog oblika porobljavanja.

Interesantan je pojam *ljudska pravda*. On se do koncila smatrao negativističkim produktom Francuske revolucije i prosvjetiteljstva a sada se u istom izrazu vide vrijednosti koje su ukorijenjene u Božjoj volji. Svjesna da istinska pravda ima potpuno ostvarenje u eshatonu, Crkva potiče na dodatni trud oko postizanja Kraljevstva Božjeg kroz vrednote čovjekovog dostojanstva, bratskog zajedništva i slobode.

Opće dobro, kao skup vrednota društvenog života koji grupama i pojedincima omogućuje da potpunije i lakše dođe do vlastitog savršenstva kroz brigu za drugoga i njegove potrebe, može se reći da nije drugo nego *ljudska solidarnost* koja je nespojiva s individualističkom etikom

Treće poglavlje, *Ljudska djelatnost u svijetu* (br. 33-39) može se reći da je prvi sustavni pokušaj crkvenog učiteljstva da o ljudskoj djelatnosti progovori iz kršćanskih istina o stvaranju, utjelovljenju, otkupljenju i konačnom dovršenju, te da naznači kako je dužnost čovjeka uskladiti svoju zemaljsku zadaću s njegovim eshatološkim pozivom.²² Prethodno se rad smatrao kaznom za grijeh, a konstitucija *Gaudium et spes* govori o vrijednosti rada i napretku koji se njime postiže, te napominje da je dio Božje namisli i sredstvo ljudskog usavršavanja a time i ostvarenja humanosti. U objektivnom smislu rad jest polazni aspekt ljudskog djelovanja koji se neprestano mijenja u svojim načinima promjenom tehničkih, kulturnih i političkih okolnosti. Radom se postiže

²⁰ Usp. Isto, str. 326.

²¹ Usp. Isto, str. 327.

²² Usp. Nela Gašpar, "Teologija ljudske djelatnosti u *Gaudium et spes* i poslijekoncilskoj recepciji" u: *Svijetu ususret*, str. 130.

osobno dostojanstvo. Rad je bitni izričaj osobe koja mora postati protagonistom svoga rada, čime mijenja svijet i na temelju bogolikosti postaje sustvaratelj, ne kao izrabljivač i despot nego kao njegovatelj i čuvar povjerenog mu svijeta.²³

Promišljajući autonomiju ovozemnih stvarnosti, koje već time što su stvorene imaju svoju konzistenciju, istinu, dobrotu, vlastite znakove i ustrojstvo, naglašava se da to čovjek mora poštivati tako da pojedinim znanostima ili umijećima prizna njihove vlastite metode koje ako se vrše znanstveno i po moralnim načelima, nikada se neće stvarno protiviti vjeri jer imaju izvor u istome Bogu.²⁴ Tim promišljanjem Crkva se oslobađa od monarhističkog tutorstva nad društvom i njegovom djelatnošću te se rasterećuje od sekundarnih zadataka i omogućuje sebi veću raspoloživost na vlastito poslanje, gdje kao slobodna Crkva postaje i institucija slobode.²⁵

Iako je ljudska djelatnost obilježena grijehom ipak je u pashalnom misteriju ona obnovljena. Ipak iščekivanje nove zemlje nipošto ne smije oslabiti, nego dapače razbuditi u nama brigu za izgradnjom ove zemlje gdje raste ono Tijelo nove ljudske obitelji, koje već može pružiti sliku novog svijeta.²⁶

Četvrti dio prvog dijela pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* nosi naslov *Zadaca Crkve u suvremenom svijetu* (br. 40-45). Vodeći računa o ljudskom dostojanstvu, njegovoj ulozi u društvu te ljudskoj djelatnosti, propituje se o doprinosu koji vjernik pojedinačno ali i Crkva kao zajednica mogu pružiti svijetu. Uz to ide i pitanje kako svijet doprinosi Crkvi. Ovu temu ćemo detaljnije obraditi u idućem dijelu ovoga rada.

1.3. NEKI GORUĆI PROBLEMI

Neki gorući problemi (br. 46-93) naslov je drugoga dijela pastoralne konstitucije *Gaudium et spes*. Tu se posebno promatra stanje braka i obitelji, ekonomsko-socijalni i politički život, solidarnost naroda i mir. Naglašeno je da je potrebno ova zamršena pitanja osvijetliti načelima koja dolaze od Krista.²⁷

²³ Usp. Isto, str. 132.-133.

²⁴ Usp. H. Denziger-P. Hunerman, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, UPT, Đakovo, 2002., br. 3004.-3005.

²⁵ Usp. Miljenko Aničić, „Crkva i „autonomija zemaljskih stvari“ prema konstituciji *Gaudium et spes*“, *Diacovensia*, 21 (2013.), br. 3, str. 532.

²⁶ Usp. GS 39.

²⁷ Usp. GS 46.

Prvo poglavlje drugog djela naslovljeno je *Promicanje braka i obitelji* (br. 47-52). Polazeći od sagledavanja pojave poligamije, rastave, slobodnih veza, hedonizma, sprječavanja rađanja, koncil želi zaštititi i promicati dostojanstvo braka i obitelji te stavlja naglasak na ljubav kao temelj bračnog i obiteljskog zajedništva.

”Obitelj je „intimna zajednica bračnog života i ljubavi koju je Stvoritelj utemeljio i providio vlastitim zakonima, sazda se bračnim vezom, to jest osobnim neopozivim pristankom“.²⁸ Bračna zajednica temelji se na supružničkoj privoli. Ženidba i obitelj usmjereni su dobru supružnika te rađanju i odgoju djece. Ljubav između muža i žene i rađanje djece utvrđuju osobne odnose i prvotne odgovornosti među članovima iste obitelji.²⁹ U teškoćama životnih okolnosti supružnici su pozvani razborito voditi računa o odgoju i broju djece u braku, poštujući život od samoga začeca. Društvo i Crkva moraju potpomagati obiteljsku zajednicu kako bi obitelji bili omogućeni moralni, socijalni i ekonomski uvjeti za dostojan život.

Druga glava nosi naslov *Promicanje kulture napretka* (br. 53-62) ljudske zajednice. Pod pojmom kulture podrazumijeva se sve ono čime čovjek izgrađuje i razvija svoje mnogostruke duševne i tjelesne darove, te nastoji spoznajom i radom sebi podvrgnuti svijet. Tako čini čovječnijim društveni život, kako u obitelji tako i u cijelom građanskom društvu. Moralnim napretkom, konačno, tijekom vremena izražava, saopćuje i čuva u svojim djelima velika duhovna iskustva i težnje da služe napretku mnogih, dapače cijelog čovječanstva.³⁰

Iz navedene definicije može se zaključiti da koncil misli na kulturu koja uključuje povjerenje prema zajedničkom napretku. Crkva drži da je moguće u kulturi, koja proizlazi iz sprege znanosti i tehnike, inkulturirati kršćansku vjeru, jer je sve ono što je pozitivno i dobro unutar te kulture vrijedno, te to želi ugraditi u domenu kršćanske odgovornosti.³¹ Stoga se može reći da je inkulturacija temeljna nit vodilja jer naviještanje Evanđelja pretpostavlja uvažavanje kulturnih datosti, ne zanemarujući transcendentnu poruku spasenja koja nadilazi svaku kulturu.³²

²⁸ GS 48.

²⁹ *Katekizam katoličke Crkve*, HBK - Glas Koncila, Zagreb, 2016., br. 2201.

³⁰ Usp. GS 53.

³¹ Usp. Tonči Matulić, „Evangelizacijski izazov moderne kulture i promicanje kulturnog napretka (I.)“, *Crkva u svijetu* 41 (2006.), br. 3, str. 304.-308.

³² Usp. Nedjeljko Ante Ančić, *Crkva u društvenim promjenama*, str. 63.

Treća glava drugog dijela naslovljena je *Ekonomsko socijalni život* (br. 63-72) te naglašava kako u privrednom i društvenom životu treba promicati dostojanstvo ljudske osobe, njegovu cjelovitost, što podrazumijeva i uređenu društvenu zajednicu. Koncil se zalaže za uklanjanje ekonomsko društvenih nejednakosti podržavajući privatno vlasništvo a ne protivi se niti pravu na društveno vlasništvo ukoliko doprinosi *općem dobru*. Pojam *opće dobro* predstavlja skup onih uvjeta društvenog života koji skupinama i pojedincima omogućuju da potpunije i lakše dođu do vlastitog savršenstva.³³ Politički angažman vjernika ne smije biti pod tutorstvom crkvene hijerarhije već oni moraju nastupati samoinicijativno³⁴ jer je politika svjetovna stvarnost, a djelovanje u svijetu je bitna označnica kršćanskog laikata. *Lumen gentium* naglašava kako laici imaju poslanje i dužnost u svijetu vršiti apostolat a od istoga politika nije isključena.³⁵

Završno poglavlje drugog djela nosi naslov *Promicanje mira i izgradnja zajednice naroda* (br. 77-90). Polazeći od načela da je mir djelo pravde i reda, zaključuje se da je mir dinamička stvarnost uvijek potrebna izgradnje i usavršavanja, ali zbog grijeha uvijek u opasnosti urušavanja i to sve do Kristova dolaska. Valja se prisjetiti činjenice da je ova konstitucija sastavljena u vrijeme hladnog rata, te je prijetnja totalnog rata i uništenja plašila koncilske Oce koji osuđujući rat i trku u naoružanju pozivaju odgovorne na međunarodno udruživanje u borbi protiv nepravdi.

Saborski Oci predlažu neke korisne norme kako da se dođe do pravednijeg stanja i odnosa između različitih naroda:

- Neka se narodima u razvoju pomogne na putu usavršavanja i napretka kako bi se mogli osloniti na vlastiti rad i sredstva. Neka se u tome pokažu prvi oni koji imaju više utjecaja na druge.
- Neka napredni narodi pomognu narode u razvoju te odričući se djela svoje dobiti budu potpora onima u razvoju.
- Međunarodna zajednica treba promicati napredak ali pravično poštujući princip supsidijarnosti.

³³ Usp. GS 26.

³⁴ Usp. Tomislav Janko Šagi-Bunić, *Ali drugog puta nema*, str. 349.

³⁵ Usp. LG 31, 36, 38.

- Potrebna je urgentna reforma ekonomskih i socijalnih struktura vodeći brigu o materijalnoj i duhovnoj stvarnosti.³⁶

Upravo u prijedlogu ovih normi vidljiva su načela kršćanskog djelovanja jer su po Kristovu zahtjevu njegovi učenici obvezni raditi na ostvarenju mira, što podrazumijeva u kontekstu globaliziranog svijeta sudjelovanje u međunarodnim odnosima i njihovom oblikovanju.³⁷

Sam zaključak pastoralne konstitucije napominje kako su prethodna izlaganja općenitog karaktera a stvarnosti o kojima govori podliježu neprestanom razvitku koji zahtjeva dijalog za izgradnju i dovršenje svijeta.

Danas, nakon šezdeset godina u promijenjenim povijesnim, društvenim i kulturnim prilikama Drugi vatikanski koncil i dalje ima trajnu važnost za Katoličku Crkvu. U koncilu „nam je ponuđen siguran kompas da bi nas usmjerio tijekom hoda u stoljeće u koje ulazimo“³⁸. Mnoge smjernice još treba prepoznati s obzirom na današnje znakove vremena, tako da pastoralno služenje dobije na svježini, novom poletu i potrebnim strukturama.³⁹

Autentičnost služenja, na koje su pozvani svi članovi Crkva, a osobito oni koji imaju službe u Crkvi, očituje se ne samo kroz sadržaj nego i kroz način. Radi se dakle, s jedne strane, o ispravnosti i vjerodostojnosti nauka vjere i morala te ispravnom sakramentalnom djelovanju, a s druge strane, o ispravnom načinu naviještanja, vodstva i bogoštovlja. Za jedno i za drugo kriterij autentičnosti je Isus Krist. Dok s jedne strane svijet, s pravom, traži vjerodostojnost kroz sukladnost navještaja i življenja, s druge strane, postoje napadi na Crkvu od strane raznih civilnih antikiršćanskih udruga i struktura koje traže promjenu načela evanđeoskih vrijednosti. Crkva poslana od Krista da unosi u svijet svijetlo Božje ljubavi, kroz naviještanje, vodstvo i bogoštovlje, mora isto potvrđivati autentičnošću života. Navedena autentičnost svih triju dimenzija apostolskog poslanja obvezuje sve od Rimskog biskupa do posljednjeg Kristovog

³⁶ Usp. GS 87.

³⁷ Usp. Jure Perišić, *Odnos Crkve prema svijetu*, doktorska disertacija, KBF, Split, 2017., str. 55.

³⁸ Ivan Pavao II., *Apostolsko pismo Novo millenio ineunte. Ulaskom u novo tisućljeće*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001., br. 57.

³⁹ Usp. Nediljko Ante Ančić, *Teološka polazišta i orijentacije u svjetlu drugoga vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2021., str. 485.-500.

vjernika, ali postaje i izazov jer se ne može podilaziti svijetu i njegovim mjerilima na uštrb Evanđelja.⁴⁰

Izazovi današnjeg vremena zasigurno nisu lagani. Crkva živi u svijetu i nema mogućnost odvojenog paralelnog hoda. Ako želi biti vjerodostojna, koncilski nauk mora joj biti referentna točka u teološkim proučavanjima i istraživanjima, kao i konkretnom pastoralnom djelovanju.⁴¹

⁴⁰ Usp. Ante Mateljan, Svijet u Crkvi i Crkva u svijetu, *Crkva u svijetu*, 48 (2013.), br. 1., str. 3-6.

⁴¹ Usp. Nediljko Ante Ančić, *Teološka polazišta i orijentacije u svijetlu drugoga vatikanskog koncila*, str. 485-500.

2. JOSIP TURČINOVIĆ

2.1. JOSIP TURČINOVIĆ - BIOGRAFIJA

Kršćanska obiteljska revija *Kana* cijeli listopadski broj iz 1990. godine posvetila je svom utemeljitelju, direktoru i uredniku Josipu Turčinoviću povodom njegove smrti 3. listopada 1990. U tekstu koji slijedi bit će prikazan životopis „velikog inicijatora“⁴² kojemu je središnji i prijelomni događaj u svećeničkome životu bio Drugi vatikanski koncil, kao i njegove odrednice prihvaćanja svijeta, suosjećanja s njime. Da bismo donijeli i priopćili spasenjsku nadu koju kršćanstvo nosi, preduvjet je vratiti se na vlastite kršćanske izvore kako bismo obnovljeni iz njih živjeli.⁴³

Josip Turčinović rođen je Svetom Petru u Šumi, 30. rujna 1933. Nakon osnovnoškolskog obrazovanja u rodnom mjestu gimnaziju je započeo u sjemeništu Tršćansko-koparske biskupije u Koprnu, a završio 1952. na Biskupskoj klasičnoj gimnaziji u Pazinu. Od 1952. do 1960. studira na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, gdje je 1960. položio licencijat iz teologije. Za svećenika je zaređen 22. lipnja 1958. godine. Od 1958. do 1962. godine studirao je slavistiku i komparativnu povijest književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.⁴⁴

Od godine 1962. do 1964., kroz tri je semestra predavao razne teološke discipline na Visokoj bogoslovnoj školi u Pazinu. Godine 1964. godine izabran je za asistenta pri Katedri istočnog bogoslovlja Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, a 1966. doktorirao je tezom *Odnosi Istočne i Zapadne Crkve kod Krste Pejkića. Prilog povijesti teološke kontroverzije u prvoj polovici 18. stoljeća*, a 1970. habilitirao studijom *Teologija Antuna Vramca (1538.-1587.)*, nakon čega je izabran za docenta i pročelnika Katedre ekumenske teologije, koju je vodio do smrti. Predavao je i staroslavenski, odnosno starohrvatski jezik i književnost, a od godine 1967. također i traktat *Misterij Trojedinog Boga*.

U okviru fakulteta povjerene su mu razne dužnosti. Od 1966. do 1969. bio je tajnik Pastoralno-teoloških tjedana što ih priređuje fakultet. Istovremeno je radio i u

⁴² Albert Turčinović, Se bo jest čaša krve mojej, *Kršćanska obiteljska revija Kana*, 21 (1990.), 10/229, str. 12.-13.

⁴³ Usp. Tomislav Šagi-Bunić, Veliki Inicijator, *Kršćanska obiteljska revija Kana*, 21 (1990.), 10/229, str. 5.

⁴⁴ Albert Turčinović, Se bo jest čaša krve mojej, str. 12.-13.

Bogoslovskoj smotri, vodio ekumenske delegacije fakulteta ili u njima sudjelovao (Beograd, Ljubljana), te sudjelovao na brojnim međunarodnim i svjetskim susretima i kongresima (Chevetogne, Niederaltaich, Rim, Luzern, Metz). Sudjelovao je i u prijevodu većih koncilskih dokumenata, te svih liturgijskih izdanja obnovljene liturgije. Uređivao je časopise *Poslušni Duhu*, *Kana*, *Svesci* i *Volumina theologica*. Godine 1968. fakultetsko vijeće imenovalo ga je predstojnikom Instituta za teološku kulturu laika pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu.⁴⁵

Josip Turčinović je veliki dio svoga života i rada uložio u Kršćansku sadašnjost. Taj pothvat nadahnut Drugim vatikanskim koncilom započeo je potkraj godine 1966., kada zajedno s Tomislavom J. Šagi-Bunićem i Vjekoslavom Bajsićem priprema časopis *Svesci* Kršćanske sadašnjosti. Prvi broj se pojavljuje u siječnju 1967. Iz rada na tom časopisu uskoro se 1968. oblikuje *Centar za koncilsku istraživanja, dokumentaciju i informacije - Kršćanska sadašnjost* koji je okupio mnoge djelatnike zauzete za koncilsku obnovu u Hrvatskoj. Od tada pa do kraja života Turčinović je ravnatelj te ustanove, pokretač svih pothvata, urednik časopisa i biblioteka i kreator cjelokupne, osobito izdavačke djelatnosti.⁴⁶

U daljnjem razvoju nastalo je *Teološko društvo Kršćanska sadašnjost* sa svojim razgranatim djelovanjem, kojemu je Josip Turčinović tajnikom te direktorom istoimene izdavačke kuće sve do smrti. U tom poslu ostvario je najširu suradnju i osobne kontakte s brojnim domaćim i inozemnim izdavačima i planirao više značajnih su izdanja. Među monumentalna izdanja spada prvo hrvatsko svečano izdanje *Rimskog Misala, Časoslova naroda Božjega, Evanđelistara*. Svojom pronicljivošću vratio je među crkvena izdanja Bibliju, otkupio je izdavačka prava od Stvarnosti, koja tako postaje Biblijom Kršćanske sadašnjosti. Istom pronicljivošću i poduzetnošću među izdanja Kršćanske sadašnjosti uvrstio je i prijevod *Ilustrirane Biblije mladih*, i to ne samo na hrvatskom, već i na poljskom, češkom, slovačkom, ukrajinskom, ruskom, slovenskom, srpskom, makedonskom, albanskom i mađarskom jeziku. Bio je izvanredno osjetljiv za važnost i vrijednost korištenja sredstvima društvenog priopćavanja. Ostvario je informativnu agenciju AKSA (*Aktualnosti Kršćanske sadašnjosti*), te pionirska izdanja ploča i kazeta s crkvenom tematikom. Pred kraj života nastojao je ustrojiti televizijski

⁴⁵ Albert Turčinović, *Se bo jest čaša krve mojej*, str. 12-13.

⁴⁶ Albert Turčinović, *Se bo jest čaša krve mojej*, str. 12-13.

studio Kršćanske sadašnjosti. Turčinović je imao izoštren osjećaj za povijest spasenja i čovjekovu suodgovornost za svijet. O tome svjedoči osobito njegov film *Katolička Crkva u Hrvata* i skazanje *Trinaest stoljeća kršćanstva* izvedeno u Zagrebačkoj katedrali prigodom Nacionalnog euharistijskog kongresa 1984. godine. U duhu koncilske konstitucije *Gaudium et spes*, trudio se da, kraj svih teškoća, Katolička Crkva u Hrvatskoj ostvari što življu i svestraniju dijalošku prisutnost u svim segmentima društvenog života.⁴⁷

Svoju svećeničku službu dugo godina Josip Turčinović je vršio u kapeli Ranjenog Isusa na Trgu bana Jelačića (tadašnjem Trgu Republike). U vrijeme kad je druga izdavačka djelatnost bila nemoguća iz njegovih homilija potekle su liturgijske ideje i vjerski poticaji među sveučilištarcima, a potom i knjige, prevedene i na talijanski jezik. Kao vrsni predavač sudjelovao je na mnogim vjerničkim, osobito svećeničkim skupovima.

Da bi se u onodobnom državnom uređenju mogla zaštititi i promicati navedena najveća kršćanska djelatnost u zemljama pod komunističkom vlašću i jedna od najutjecajnijih u Europi, *Teološko društvo Kršćanska sadašnjost* osnovano je na državno-pravnom području. Taj pothvat zbog neugodnih asocijacija na bitno drugačija kompromitirana svećenička staleška društva, te zbog bojazni od uvijek mogućih političkih manipulacija bio je u Crkvi osporavan i zabranjivan. Postojale su optužbe kako TDKS surađuje sa službom državne sigurnosti Jugoslavije s ciljem razbijanja crkvenog jedinstva.⁴⁸ Turčinović je uspio da TDKS napokon bude legalizirano u skladu s odredbama novog Zakonika kanonskoga prava, što je „velikom inicijatoru“ olakšalo posljednju godinu života.⁴⁹ No ova tema polemike sa Teološkim društvom Kršćanske sadašnjosti nadilazi ovaj rad.

2.2. AUTENTIČNOST MIŠLJENJA I DJELOVANJA JOSIPA TURČINOVIĆA

Iz širokog kruga djelovanja Josipa Turčinovića površni promatrači mogli bi doći do zaključka kako je njegovo djelovanje postalo aktivizam. Uzevši u obzir *teološko-povijesno-kritičko-ekumensku* razinu njegova razmišljanja lako je uvidjeti kako je on

⁴⁷ Albert Turčinović, *Se bo jest čaša krve moje*, str. 12.-13.

⁴⁸ Usp. Miroslav Akmadža, *Franjo Kuharić kardinal i vlast*, Profil, Zagreb, 2020, str. 244-248.

⁴⁹ Usp. Živko Kustić, *Veliki inicijator i pop stoljeća*, u: *Glas koncila*, 29 (1990.), 41, str. 5.

čovjek vjere, čovjek koji je vjeru živio strastveno, koji o vjeri govori egzistencijalno.⁵⁰ Kao zaljubljenik u Božju riječ napominje: „Evangelje zna samo onaj koji mu se obratio, ostali njime samo rukuju... Nije dovoljno znati samo da je Isus otklonio napasti, nego je potrebno vidjeti i zašto je to učinio. Razlog takvog čitanja je egzistencijalni jer korijen svih naših neobraćenosti leži u tome što je ipak svatko od nas u stalnoj napasti da nad nekima bude bog.“⁵¹

Uvažavanje povijesnih datosti bitan je element u razumijevanju sadašnjosti ali i egzistencijalnosti teologije kao znanosti bitne za budućnost. „ Na području gdje je poštivanje tradicije esencijalno, kao što je to slučaj na teološkom području, naglašena briga za cjelovitim očuvanjem te tradicije može u manje stvaralačkim momentima lako uroditi time da se pod pritiskom novoga, makar se to javilo u ne teološkim sredinama, pod naslovom tradicionalne nauke uporno čuvaju tradicionalne formulacije vjere, koje u novoj misaonoj konstelaciji postaju sasvim nekomunikativne. To znači da se tada teološko razmišljanje odnosi više na neželjenu formulaciju vjere nego na objektivni sadržaj same te vjere, koji bitno transcendiraju svoju historijsku formulaciju, bilo da se radi o dogmatskoj definiciji ili o naslijeđenoj teologiji stanovite epohe.“⁵² Naglašavajući eklezijalnost u župnim zajednicama Turčinović smatra da su one bazične zajednice za pastoralno djelovanje a ne različite udruge i pokreti (on spominje fokolarine, neokatekumene), koje smatra elitnim zajednicama koje se regrutiraju od „najboljih“ vjernika te iz tog razloga ne mogu biti niti uzor niti temelj pastoralnog djelovanja unutar Crkve.⁵³ Turčinović župu promatra kao prostor gdje se Crkva konkretno utjelovljuje, ona je teritorijalno određena a njezin sadržaj je sakramentalni kojim se daruje svijetu u liturgijskom obliku preko svećenika i laika. Za Turčinovića liturgijska reforma Drugog vatikanskog koncila nije samo obredna promjena već pokretač i buditelj eklezijalnosti u kojemu djelovati kršćanski znači više se brinuti za opće dobro nego za svoje dobro.⁵⁴

Humanistički univerzalizam nužna je posljedica istinske vjere a do njega se neminovno dolazi dijalogom koji je kod Turčinovića neodvojiv od ekumenizma, te

⁵⁰ Usp. Josip Grbac, Josip Turčinović - Misao vjere, Stjepan Brebrić (ur.), *Bajsić, Šagi -Bunić, Turčinović. Tragovi i putokazi*, KBF Zagreb - Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018., str. 435.

⁵¹ Usp. Josip Grbac, Josip Turčinović - Misao vjere, u: *Bajsić, Šagi -Bunić, Turčinović. Tragovi i putokazi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018., str. 435.

⁵² Usp. Isto, str. 440.

⁵³ Usp. Josip Grbac, Josip Turčinović - *Misao vjere*, str. 179.-183.

⁵⁴ Usp. Josip Grbac, Josip Turčinović - *Misao vjere.*, str. 437.

uključuje ljude koji vjeruju u Krista a spremni su uključiti i doprinos onoga što je istinsko i dobro u drugim religijama pa i do ateista.

2.3. DIJALOG I EKUMENIZAM KOD JOSIPA TURČINOVIĆA

Josip Turčinović smatra da je najveći doprinos Koncila upravo u otvaranju dijaloga Crkve sa svijetom. To otvaranje, i pojmovno i po svojim posljedicama, jedan je od najradikalnijih događaja u povijesti Crkve, što je osobito uočljivo kada je riječ o dijalogu s onima koji nisu vidljivi dio Crkve⁵⁵. U pretkoncilskoj povijesti može se prepoznati četiri tipa odnosa Crkve prema svijetu:

- Odnos prvih kršćana prema svijetu karakteriziralo je zaziranje i mučeničko suprotstavljanje tom svijetu, uza živu svijest o potrebi navješćavanja evanđelja.
- Drugi tip odnosa Crkve sa suvremenim svijetom susrećemo u srednjem vijeku. Crkva postupno osvaja taj svijet i izgrađuje velebni kršćanski svijet.
- Novovjeka povijest Crkve obilježena je branjenjem toga kršćanskog svijeta i njegovim uzmicanjem pred laičkim svijetom i laičkom kulturom.
- Dijalog pretkoncilskog razdoblja svodi se na konfrontacije sa svijetom.

Od Koncila nadalje Crkva ne smatra moderan svijet prokletim već je to svijet u kojega čovjek mora učiniti svojim domom. U tome je sadržan stav da razvoj modernog svijeta, posebno na društvenom planu, nije moguć bez vjerskog i duhovnog nadahnuća, prisutnog i izvan usko crkvenih okvira. Dijalog je - tvrdi Turčinović - bio najveća tema Koncila. Prema njegovom shvaćanju dijalog je evangelizacija, navješćaj vjere, sadržaj samorazumijevanja Crkve i stil koji je zapravo naučen od Boga, iz odnosa Boga i čovjeka. Dijalogom Crkva obogaćuje svijet i svijet obogaćuje Crkvu a konačni cilj jest spašen čovjek.⁵⁶

Prema Turčinoviću Zbilju je moguće raščlaniti na četiri dijaloška kruga:

- Prvi krug čine svi ljudi koji su na tom poslu dijaloga, premišljajući o sebi i o svojem poslanju u svijetu.
- Daljnji je krug dijaloga odnosi s vjernicima bez obzira na vjeroispovijest.
- Treći je krug dijalog među kršćanima

⁵⁵ Usp. Josip Turčinović, *Misao vjere*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010., str. 177.-178

⁵⁶ Usp. Isto.

- Četvrti je krug dijalog u samoj Crkvi, na svim njezinim razinama, te on kao takav obuhvaća sve članove Crkve i sva područja njezina života.

Turčinović završava s riječima samog pape: „Ako poslanje nije prožeto istinskim dijaloškim duhom, protivno je humanizmu i duhu evanđelja.“ S obzirom na naše prilike i naše mentalitete, te su riječi uistinu izazovne.⁵⁷

Dostojanstvo ljudske osobe, ljudska zajednica i značenje ljudske djelatnosti, temeljni je interes i mjesto susreta i dijaloga Crkve i svijeta. Dijalog nas uvodi u temu ekumenizma kojem Turčinović prilazi u tri koraka.

Najprije smatra da je za plodonosan ekumenizam potrebno rasvjetljavanje povijesnih okolnosti i razloga nastanka podjela te kaže: „Ako hoćemo razumjeti i ono u čemu se slažemo i razlike, moramo se vratiti korijenima, k izvorima i iz izvora sve spoznati“.⁵⁸ Zatim nastavlja: „Ono što je kroz stoljeća izgledalo neprihvatljivo i izgledalo kao razlika, to su bile čiste predrasude i sve je to relativno. I treba razlikovati ono što je srž, što nosi, od onoga što je pojavni oblik“.⁵⁹

Ekumenizam treba shvatiti kao nalog evanđelja: „Prvi korak, put k jedinstvu, jest obraćenje. Ne tek iz bontona, to je obaveza vjere, ne htjeti to, znači ne htjeti ono što Isus hoće. Prema tome, ekumenski put nije dan na izbor hoću li ga ili ga, neću li ga, ne mogu više biti katolik ako neću taj put.“⁶⁰

Konačno za Turčinovića je ekumenizam pitanje autentičnosti življenja vlastitog poslanja: „Ako je u Strossmayerovo vrijeme iz unionističke situacije i mogla vrijediti parola da ekumenizam znači 'pokatoličenje' pravoslavnih, danas se mora reći da ekumenizam znači radikalnije 'pokatoličenje' katolika i i radikalniju 'pravoslavizaciju' pravoslavnih. To znači: Katolici moraju biti više kršćani-katolici, pravoslavni više kršćani-pravoslavni pa će postati bliži jedni drugima.“⁶¹

⁵⁷ Usp. isto

⁵⁸ Usp. Josip Grbac, Josip Turčinović-Misao vjere, u : *Bajsić, Čagi -Bunić, Turčinović. Tragovi i putokazi*, , Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018., , str.438.

⁵⁹ Usp. Isto

⁶⁰ Usp. Isto

⁶¹ Josip Turčinović, *Glas iz ranjenog Vrijeme Duha-vrijeme Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018., str.192.

2.4. UVOD U ENCIKLIKU *MATER ET MAGISTRA* PAPE IVANA XXIII

Eklezijalnost i aktualnosti u praćenju znakova vremena potiču Josipa Turčinovića na angažman u crkvenom i širem društvenom okružju njegova vremena. Danas govoreći s odmakom možemo zaključiti da vremenska distanca ne umanjuje nego potvrđuje konstantu založenosti Crkve za čovjeka, društvo i djelatnost čovjeka. Proučavajući pretkoncilsku encikliku *Mater et Magistra*, uz *Uvod* koji je napisao Josip Turčinović, možemo primijetiti da je pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* o Crkvi u svijetu Drugog vatikanskog koncila samo nastavak i potvrda založenosti Crkve za čovjekovo dostojanstvo i slobodu, za opće dobro, za solidarnost te u konačnici za čovjekovo spasenje.

Papa Ivan XXIII objavio je 15. svibnja 1961, o sedamdesetj godišnjici *Rerum novarum* (15. 05. 1891.), encikliku *Mater et Magistra*, upravo u vrijeme kada se u Rimu održavao Svjetski susret kršćanskih radnika. Ova je enciklika primljena jako lijepo od svih socijalnih i nekatoličkih strana ističući da se ovom enciklikom Crkva oslobodila svoga zastarjelog romantičnog shvaćanja društva i gospodarstva te svojim sadržajem i svojom dikcijom izražava novi pristup.⁶²

Nakon općeg uvoda okružnica je podijeljena u četiri djela ali bez podnaslova. U prvom dijelu, smještajući se u tijek povijesti, naglašava se važnost enciklika *Rerum novarum* i *Quadragesimo anno* (1942. god.) za socijalni nauk Crkve. Papa Ivan XXI naglašava kako nije cilj enciklike komemorirati prethodno napisane enciklike nego da u izmijenjenim prilikama potvrdi i potanje razloži nauk, te da jasno odredi crkveno naučavanje o novim važnim suvremenim problemima. Drugi dio obrađuje pitanje sve veće uloge države na društveno-ekonomskom području, sve veću socijalizaciju života, nagradu za rad, zahtjeve pravde s obzirom na različite društvene oblike te na kraju pitanje vlasništva. Treći dio počiva na ideji ravnoteže, polazeći od potrebe unošenja ravnoteže u nesklad između ekonomskog razvitka i socijalnog napretka, između prihoda i rashoda, u odnose ekonomije, države i ljudske osobe; u nesklad unutar pojedinog poduzeća, između velikih i malih poduzeća, između industrije, poljoprivrede i javnih službi, između razvijenih i nerazvijenih naroda, u ljestvicu vrednota, između napućenosti i sredstva za život i u odnos između posjeda i sigurnosti. U zadnjem dijelu

⁶² Usp. Teofil Velnić, *Sadržaj enciklike pape Ivana XXIII Mater et magistra*, Biskupski ordinarijat u Pazinu, Pazin, 1962., str.1-7.

ističe se čovjekova duhovna dimenzija. Papa Ivan XXIII spominje uzaludnost proklamiranja čovjekove veličine ako joj otrgnemo izvor, što je najkarakterističnija oznaka našeg vremena koji teži izgrađivanju humanijeg svijeta bez Boga, što je nemoguće.⁶³

Josip Turčinović je preveo encikliku te sastavio uvod i bilješke u knjižici *Mater et magistra. Enciklika o suvremenom razvoju društvenog pitanja koji valja uskladiti s kršćanskim načelima*, koja je objavljena u Pazinu 1963. godine. U potrazi za poboljšanjem i usklađivanjem odnosa između Crkve i svijeta pokušat ćemo prikazati glavne misli navedenog sažetka u kojem su obuhvaćene i misli Josipa Turčinovića. „Majka i Učiteljica naroda, Katolička Crkva, ustanovljena je od Krista Isusa zato da svi koji, u tijeku vjekova, dođu u njezino krilo i zagrljaj, nađu spas i puninu izvrsnijega života. Toj je Crkvi, 'stupu i podlozi istine' (1Tim 3,15), njezin presveti Osnivač povjerio dvostruku zadaću: da mu rađa djecu i da rođene uči i vodi majčinskom se providnošću brinući za život pojedinaca i naroda, život čije je uzvišeno dostojanstvo imala uvijek u najvišoj cijeni i budno ga čuvala.“⁶⁴

Turčinović na samom uvodu naglašava da je Crkva određena biti prisutna u svijetu s nužnim sveobuhvatnim interesom njegova posvećenja i spasenja. Svijet joj je dan da ga evangelizira i pokrsti. Jedini izvor, jamac i putokaz Crkvi u svim njezinim odnosima sa svijetom, njoj koja je u svijetu i poradi svijeta a nije od svijeta (usp. Iv 17, 14-16.18; 18, 36-37), bio je uvijek samo Isus Krist kojega život i djelovanje nastavlja, njegovi postupci i njegova poruka dana potpuno i isključivo njoj u baštinu.⁶⁵

„Iako je dakle svetoj Crkvi prvi zadatak posvećivati duše i činiti ih dionicima nebeskih dobara, ipak se brine i za potrebe svagdašnjega ljudskoga života, ne samo s obzirom na hranu i uzdržavanje nego i s obzirom na blagostanje i napredak u raznovrsnim dobrima i u različitim vremenskim prilikama“.⁶⁶ Otud se određuje odnos Crkve prema svijetu i vremenu te spoznaje dužnost neprekidnog evanđeoskog prosvjetljenja savjesti za sve vidove života.

Sjetimo se riječi Pija XI: Crkva ne evangelizira civilizirajući, nego civilizira evangelizirajući. Crkva živi na zemlji pa, poput Krista za njegova zemaljskog boravka,

⁶³ Usp. Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013., str. 53.

⁶⁴ Ivan XXIII., Enciklika *Mater et magistra*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, u: https://csnc.hbk.hr/wp-content/uploads/2020/05/ivan_xxiii_mater_et_magistra.pdf, br. 1. (dalje: MM)

⁶⁵ Usp. Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 13.- 14.

⁶⁶ MM 3.

mora prolazeći svijetom činiti dobro, također vremenito i materijalno. Kad bi drugačije radila, kad se, budući da je transcendentalna, ne bi brinula za svagdanji život ljudi, za njihove životne uvjete, za brojne oblike civilizacije izdala bi onu drugu zapovijed: Ljubi bližnjega svoga, ne bi konkretnim djelima zadužila dobrotu svoje naravi i poruke.⁶⁷ Stoga enciklika *Mater et Magistra* propituje mnoga pitanja kojima se vjernici u društvu bave, kao što su npr. ekonomska i socijalna prava, pravo na inicijativu, posjedovanje, pravo na slobodno udruživanje, pravo na useljavanje i iseljavanje kao i osobna politička prava.

U crkvenim se očima problem svijeta svodi na problem čovjeka te sva rješenja ovise o tome kakav se stav zauzima prema čovjeku. I evo, u tome ima Crkva svijetu reći nezamjenjivo važnu poruku. Svim dakle teškim i mučnim pitanjima čovječanstva treba prići s osnovnog stajališta: koje je određenje, dostojanstvo i cilj čovjeka. Crkva na čovjeka gleda u teološko -antropološkom pogledu, a sustavno crkveno osvjetljavanje cjelokupne društveno ekonomske i političke stvarnosti prerasta u socijalni nauk Crkve. Prema tomu, primjena i ostvarenje crkvene socijalne politike, to jest u kojoj će mjeri netko usvojiti njezina gledišta, ovisi na kraju o vjeri dotičnog. Zato njezina rješenja imaju uvijek u vidu prvenstveno vjernike, a istom preko njih čitav svijet. Crkva je pritom svjesna da to nije slabost jer znade riječ Pisma: „Sve što je od Boga rođeno, pobjeđuje svijet. A ovo je pobjeda koja pobjeđuje svijet - vjera vaša“ (1Iv 5,4). Odatle joj i optimizam.⁶⁸

Za *Mater et Magistra* može se reći da je enciklika angažirana u vremenitom. Neprestano i uporno inzistira na odgovornosti svih građana za ostvarenje općeg dobra na svim područjima zajedničkog života. Kršćanima je to dužnost već zato što su ljudi i građani svijeta, i jer vremenito ima svoju usebnu vrijednost određenu svrhom koju je Stvoritelj usadio u red stvari, pa ga kao takvo imaju shvatiti sa svom ozbiljnošću. No pored toga, spoznavši kao kršćani svoje profesionalne, socijalne i građanske dužnosti, znaju da su i živi dijelovi Kristova otajstvena Tijela, živi članovi „svetoga svećeništva“ (1Pt 2,5). Crkva je činjenica iz koje imaju svoje vremenito poslanje gledati pod višim, produhovljenim vidom, u novom svijetlu i s novim perspektivama - Kristovim i crkvenim. U toj svijesti, u očima krštenika, zemaljski se zadaci pojavljuju kao područje

⁶⁷ Usp. Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 21.

⁶⁸ Usp. Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 46-47.

u kojemu imaju evangelizirati i svoje najsvakodnevnije poslove i okolinu i tako u njima sebe posvetiti.⁶⁹

„Krist je Gospodin naime, moleći svečano za jedinstvo svoje Crkve, od Oca za svoje učenike tražio ovo: 'Ne molim te da ih digneš sa svijeta, već da ih čuvaš od zla'. (Iv 17,15). Neka dakle nitko u sebi krivo ne misli kako je ovo dvoje međusobno u opreci, kad se, naprotiv, može lijepo složiti: usavršavanje svoje duše i poslovi ovoga života. Kao da bi se tko morao nužno izuzeti od ovozemnog rada da bi, tobože, težio za svojim kršćanskim usavršavanjem ili kao da ne bi nikako mogao obavljati svoje poslove, a ne dovoditi u pitanje svoje čovječje i kršćansko dostojanstvo.⁷⁰

„To se doista posve slaže sa zamisli providnosna Boga da se ljudi izgrađuju i usavršuju svakidašnjim obavljanjem onoga posla koji gotovo svi ljudi vrše u vezi s dobrima ovoga smrtnog života. Stoga u naše dane Crkva ima težak zadatak: uskladiti suvremenu naprednu kulturu načelima prave čovječnosti i evanđeoskog nauka.... Radi toga, kako već rekosmo, Crkva moli suradnju osobito svjetovnjaka, koji su zato dužni uložiti svoj mar u vršenje svojih zvaničnih poslova tako da, dok drugima služe, budu duhovno po Kristu s Bogom povezani i da sve čine na veću Božju slavu, kako nalaže sv. Pavao apostol: 'Prema tome, bilo da jedete, bilo da pijete, bilo da išta drugo činite, sve činite na slavu Božju!' (1Kor 10, 31). I na drugom mjestu: 'I što god činite riječju ili djelom, sve činite u ime Gospodina Isusa, zahvaljujući Bogu Ocu po njemu!' (Kol 3,17).⁷¹

U svom završnom djelu enciklika *Mater et magistra*, pokazuje da Crkva i svijet stoje u bitnom suodnosu. Crkva - ma što joj se pripisivalo - mora u svijetu uvijek imati interesa, mora dapače kao cjelina imati jedan sveopći interes: njegovo spasenje. Nakon što je pokazala kako su problemi svijeta ujedno i problemi Crkve, nakon što je istaknula kako svojim aktivnim prisustvom u svijetu i socijalnom porukom, pokazuje se kao „Majka i učiteljica naroda“, ističe da Crkva svijet pozna i razumije. Ova enciklika u svom završnom dijelu otkriva i pravi religiozni, zato i duboko ljudski karakter socijalnog djelovanja i naučavanja Crkve, kao integralnog udijela u evangelizaciji i humanizaciji života i svijeta. Crkva svoju djecu Kristom prosvjetljuje i posvećuje, dok u vremenitim naporima oko izgradnje Otajstvenoga Tijela Kristova „očekujemo prema

⁶⁹ Usp. Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 49.

⁷⁰ MM 255.

⁷¹ MM 256.

njegovu obećanju nova nebesa i novu zemlju, u kojima stanuje pravednost“ (2Pt 3,13), te došli do „Kristova mira“ (Kol 3,15) da bi došli do „slavne slobode djece Božje“ (Rim 8,21), do „ spoznaje istine i spasili se“ (usp. 1Tim 2,4).⁷²

⁷² Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 50.-51.

3. ZADAĆA CRKVE U SUVREMENOM SVIJETU

Prvi dio konstitucije *Gaudium et spes* završava četvrtim poglavljem čiji je naslov *Zadaća crkve u suvremenom svijetu* (br. 40-45). Jasno se vidi da Crkva sa Drugim vatikanskim koncilom napušta ideju samodostatnog savršenog društva (*societas perfecta*), čime prihvaća mogućnost da ona ne posjeduje kompletno znanje o svemu, što znači da od samoga svijeta može nešto naučiti. To je novi način komuniciranja Crkve koji nas vodi u izgradnju boljih odnosa sa svijetom, dakako uz uvjet prihvatanja razborite komplementarnosti sugovornika. U ovom poglavlju obradit ćemo odnos Crkve i svijeta u djelovanju Josipa Turčinovića kroz sljedeće teme: dijalog, čitanje znakova vremena, autonomija vremenitih stvarnosti, solidarnost i opće dobro, pravda. One uistinu povezuju pastoralnu konstituciju *Gaudium et spes* i teološke promisli Josipa Turčinovića.

3.1. MEĐUSOBNI ODNOSI CRKVE I SVIJETA

Crkva ima cilj koji je spasiteljski i eshatološki, koji se može potpuno postići samo u budućem vijeku. Idući za svojim spasonosnim ciljem, ne posreduje čovjeku samo božanski život nego odsijeva također, i to na čitav svijet, svjetlo koje je odraz tog života, osobito time što liječi i uzdiže dostojanstvo ljudske osobe, učvršćuje povezanost ljudskog društva te daje dublji smisao i uzvišenije značenje svakidašnjem čovječjem djelovanju.⁷³

Crkva ima božansko poslanje da propovijeda evanđelje i dijeli Kristovu milost svim narodima te prema prilikama treba poduzimati pothvate i akcije na korist i službu svima, posebno onima u oskudici.⁷⁴ Socijalno-ekonomski problemi, ratovi, pitanja nedostatka pravednosti i različiti oblici narušavanja mira jesu mjesta na kojima Crkva mora pružiti partnersku suradnju te pomoći u izgradnji humanijega svijeta, pokazujući time da naša vjera ima i bitnu dimenziju javnosti kojom potiče čovjeka u ispunjavanju

⁷³ Usp. GS 40.

⁷⁴ Usp. Tomislav Janko Šagi-Bunić, *Ali drugog puta nema*, str. 326.

njegovih društvenih dužnosti. Vjera obuhvaća sve čovjekove dimenzije, i onu privatnu i onu javnu. Sve drugo je iznevjeravanje Kristovog nauma i kršćanske biti.⁷⁵

„Tako Crkva vjeruje da preko svojih pojedinih članova i po čitavoj svojoj zajednici može mnogo pridonijeti da ljudsku obitelj i njezinu povijest učini čovječnijom. Osim toga Katolička Crkva rado i mnogo cijeni ono što su druge kršćanske Crkve ili crkvene zajednice zajedničkim nastojanjem pridonijele ili što pridonose u ostvarenju tog istog cilja. Ujedno je čvrsto uvjerena da joj svijet, pojedinci i društvo, svojim sposobnostima i djelatnošću mogu mnogo i na razne načine pomoći u pripremanju putova za Evanđelje. Ovdje ćemo iznijeti neka općenita načela kako da se ispravno promiču ovi međusobni uzajamni odnosi i uzajamno pomaganje na područjima koja su im na neki način zajednička“.⁷⁶

Zagrebački nadbiskup kardinal Franjo Šeper utemeljio je 1965. katedru „Koncilska misao“ a prvo predavanje održao je upravo 2. studenog iste godine prof. Josip Turčinović. U *Kani* br. 11/1995. a povodom tridesete godišnjice zatvaranja Drugog vatikanskog koncila, imamo zanimljiv razgovor između Josipa Turčinovića i novinara *Glasa koncila* koji je održan neposredno nakon predavanja. Prof. Turčinović održao je predavanje a vezano uz shemu XIII koja predstavlja nacrt za koncilski dokument *Crkva u suvremenom svijetu*. On napominje kako kršćanin ne može pravo služiti Bogu ako ne shvati ozbiljno svoje zemaljske dužnosti. Kršćanstvo kad vodi prema nebu, vodi kroz potpuno ostvarenje čovjeka. „Ne bi svoje kršćanstvo pravo shvatio tko bi mislio da se njegov vjerski život sastoji samo od bogoslužja i nekih određenih moralnih obveza. Kršćanin ne može, a da ostane kršćanin, tako pobjeći u 'pustinju' da postane bezbrižan za sudbinu svijeta. Crkva pak u cjelini nema takve 'pustinje' za bijeg. Ona je naprosto u svijetu. Štoviše ona postoji za svijet“.⁷⁷

Svijet je danas cijela Zemlja a ta je svijest sazrela u Crkvi u enciklikama *Mater et Magistra* i *Pacem in terris*. Sada taj niz pogleda Crkva pretvara u sasvim određene stavove. Nju ne zanima samo ono što se zbiva u crkvama nego je zanima čitav čovjekov život, individualni i društveni, ekonomski, politički i kulturni.

Mnoge ideje koje danas izvan Crkve pokreću ljude nadahnulo je kršćanstvo. To i jest jedan od razloga da evanđeoska riječ suvremene Crkve nalazi odjeka u

⁷⁵ Usp. Isto, str. 326.

⁷⁶ GS 40.

⁷⁷ Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013., str. 62.

suvremenom svijetu. Susret Crkve i svijeta nije uvijek susret stranaca. No može biti i dijalog onih koji imaju mnogo zajedničkog, samo što neko vrijeme nisu razgovarali.⁷⁸

„Važno je uočiti da svijet ne traži naše golo angažiranje u svjetskim poslovima, nego je spreman slušati i nadnaravnu poruku. Crkva se ne treba bojati nadnaravnosti svoje poruke. Ona bi svijet razočarala kad bi je prešutjela. Tu je ona naprosto nezamjenjiva“.⁷⁹

3.2. POMOĆ KOJU CRKVA ŽELI PRUŽITI POJEDINCIMA

Tko god slijedi Krista, savršenog čovjeka, i sam postaje više čovjekom. Nikakav ljudski zakon ne može tako osigurati osobno dostojanstvo i slobodu čovjeka kao što to može Kristovo evanđelje koje je Crkvi povjereno. To naime evanđelje navješćuje i proglašava slobodu djece Božje, odbacuje svako ropstvo koje konačno proizlazi iz grijeha, sveto poštuje dostojanstvo savjesti i njezinu slobodnu odluku, neprestano opominje da se svi ljudski talenti podvostruče na službu Božju i na dobro ljudi, te konačno svakog čovjeka preporučuje ljubavi sviju. Sve to odgovara temeljnom zakonu kršćanske ekonomije spasenja. Iako je, naime, isti Bog i Spasitelj i Stvoritelj, Gospodar i povijesti čovječanstva i povijesti spasenja, ipak se u tom istom božanskom redu ne samo ne oduzima opravdana autonomija stvorenja, a pogotovo čovjeka, nego se dapače obnavlja na svoje dostojanstvo i u njemu se učvršćuje.⁸⁰

U političkom tjedniku *Danas* vođen je intervju s Josipom Turčinovićem koji nije nikada objavljen. U časopisu *Kana* isti je objavljen 10. listopada 1990. pod naslovom „Istodobno strahujem i molim“ i to nekoliko dana nakon njegove smrti.⁸¹

Promišljajući o pomoći koju Crkva može pružiti čovjeku Turčinović napominje kako nije posao Crkve da brani vjernike, nego čovjeka uopće. Crkva ne bi trebala pretendirati na to da daje konačni pravorijek, sud prema kojemu se ljudi moraju svrstavati i orijentirati. “Crkva nema to poslanje. Ali mislim da je njena riječ prijeko potrebna kao refleksija, kao ponuđeno viđenje, koje će ljudi prihvatiti ako im se nešto nudi, nešto što im je potrebno. Svatko će od nas tako prepoznati nudi li mu netko

⁷⁸ Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 64.

⁷⁹ Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 64.

⁸⁰ Usp. GS 41.

⁸¹ Usp. Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 337.

određenu viziju da zagospodari njime, ili mu to čini da bi mu pomogao da postane ono što jest, ili ono što bi želio biti. A to znači da je Crkva prisutna kao nadahnuće, ali ne tako da nekoga instrumentalizira, ili da ovlada njime, nego ga osposobi da slobodno odlučuje i čini, uza svu svoju odgovornost, onako kako mu nalaže njegova savjest. Kad bi Crkva promijenila taj svoj stav ne bi više bilo nikakve razlike između nje i ovozemnih struktura, partija i slično“.⁸²

Uzimajući u obzir godinu nastanka intervjua vrlo je interesantan odgovor Josipa Turčinovića na pitanje novinara Davora Glavaša u kojemu pita: „Postoji li nešto u osnovi ovog sistema, dakle nešto trajno i teško promjenjivo što već samo po sebi bitnije hendikepira djelovanje Crkve?“⁸³ Turčinović na to odgovara: „Poznato je da su socijalizam i Crkva već više od stoljeća u određenom sukobu. Bilo je među njima mnogo problema, mnogo trenja. Međutim, činjenica je da se stvari mijenjaju. Ovaj svijet je u neprekidnim promjenama, a one se događaju i u Crkvi i u sistemu. No dublje i važnije od toga, i od crkvenog sustava i od društvenog sustava, jesu ljudi. Sistem je uvijek teret ako se postavlja kao okvir nad čovjekom. To je povijesna napetost koju još nitko nije uspio dokinuti, a pitanje je i može li se uopće dokinuti. Kao i svaki drugi veliki sistem, Crkva i sama unutar sebe ima te napetosti, napetosti između svoje strukture i svoje unutarnje duše. Zato se ona i sama mora neprekidno obnavljati“.⁸⁴

3.3. POMOĆ KOJU SE CRKVA TRUDI DATI LJUDSKOM DRUŠTVU

Misija koju je Krist povjerio svojoj Crkvi kao njoj vlastitu, nije niti političkog, niti ekonomskog, niti socijalnog nego religioznoga reda. Ali upravo iz te religiozne misije izvire zadaci, svjetlo i sile koje mogu poslužiti da se ljudska zajednica izgradi i učvrsti po Božjem zakonu. Osim toga Crkva po svojem poslanju i po svojoj naravi nije vezana ni uz koji posebni oblik ljudske kulture, niti uz bilo koji politički, ekonomski ili društveni sistem. I zato baš ona može biti, uslijed te svoje univerzalnosti, veoma uska veza među različitim ljudskim zajednicama i državama, samo ako se one pouzdaju u nju i ako joj stvarno priznaju istinsku slobodu da može izvršiti to svoje poslanje. Ona ništa ne želi žarče nego da se na korist svih može slobodno razvijati pod bilo kojim

⁸² Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 338.

⁸³ Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 339.

⁸⁴ Usp. Isto.

političkim režimom koji poštuje osnovna prava osobe, obitelji i priznaje zahtjeve općeg dobra.⁸⁵

Iz opširnog razgovoru za časopis *Ladonja* br. 7 iz prosinca 1972. koji nosi naslov *Kome još treba Crkva?* Josip Tučinović napominje da ulogu Crkve trebamo tražiti u Isusu Kristu koji oslobađa od porobljenosti što je predstavljaju ekskluzivizam, nadmetanje, nebriga, svako osuđivanje gdje sebe postavljamo za mjerilo svima i svemu, makar i u ime Božje. “Mi kršćani kažemo da je Bog jedini Bog, i za njega kažemo da je sudac. No, za razliku od svih ostalih sudaca, znamo i to da taj koji sudi je i naš Otac i da se uvijek imamo pravo nadati da neće nikada previdjeti ni jedan tračak dobre volje ili naših stvarnih nemoći. Tajna našeg Boga jest upravo u tome: On će biti uvijek za nas ljude. On da čovjeka održi, da ga ne dadne porobiti, ide umrijeti, a čovjek naprotiv da sebe održi, često porobljuje i ubija. Taj Božji poziv na slobodu jest vječna inspiracija koja uvijek iznova budi nove vjernike, u svim sredinama i situacijama”.⁸⁶

Zanimljivo je zapažanje Josipa Turčinovića na *Okruglom stolu o dijalogu kršćana i marksista - Jugoslavija*,⁸⁷ koji se održao u Zagrebu u studenom 1967. godine. Raspravljajući o poslanju Crkve i zauzetosti laika u pogledu odnosa sa strukturama upravljanja Josip Turčinović govori kako “tražeći svoje pravo mjesto u pluralističkom društvu, Crkva mora biti u stanju da i sama u sebi izdrži pluralizam i pluralističku situaciju. Boreći se za slobodu svih, Crkva ne djeluje u ime neke društvene sile u svijetu, nego u ime svoje funkcije i u tom posebnom slučaju ona to doista čini i za sebe. Tražeći slobodu za sebe, ona je ne traži protiv nikoga, nego za sve, ili bolje, ona je traži tako da ostane mogućnost ljudske slobode za sve.”⁸⁸

U članku iz *Kane* „Istodobno strahujem i molim“⁸⁹ Josip Turčinović napominjući kako svećenik koji dijeli sudbinu čovjeka oko sebe nikako se ne bavi politikom profesionalno, ipak napominje: „Što se vjernika tiče, ne samo da mu vjera ne priječi politički angažman nego upravo obrnuto - biti kršćanin nosi u sebi i implicitnu obvezu na politički angažman, na solidarnost i suodgovornost s drugim ljudima, a to je nezamislivo i neprovedivo bez političkog angažmana. Vjernikov je poziv upravo

⁸⁵ Usp. GS 42.

⁸⁶ Josip Turčinović, *Glas iz Ranjenog, Vrijeme Duha- vrijeme Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., str. 163-168.

⁸⁷ Usp. Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 83.

⁸⁸ Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 98.

⁸⁹ Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 337.

njegova svjetovnost, dakle i politički angažman. Toliko što se tiče vjernika 'iznutra'. Dakako, vjera mu ne može nalagati pripadnost određenoj partiji - to je stvar savjesti pojedinca⁹⁰.

3.4. POMOĆ KOJU SE CRKVA TRUDI PRUŽITI LJUDSKOJ DJELATNOSTI

“Koncil potiče kršćane, koji su građani jednoga i drugoga grada (tj. svjetskog i duhovnog), da nastoje svojim zemaljskim dužnostima vjerno udovoljavati, i to vođeni evanđeoskim duhom. Taj nesklad kod mnogih između vjere koju ispovijedaju i svakidašnjeg života treba ubrojiti među najteže zablude našeg vremena. Neka se kršćani radije vesele što, po uzoru Krista koji je provodio život radnika, mogu sve svoje zemaljske djelatnosti obavljati tako da ljudska, obiteljska, profesionalna, znanstvena ili tehnička nastojanja ujedinjuju u životnu sintezu s religioznim vrednotama. Laici su specijalno, iako ne isključivo, nadležni za svjetovne zadaće i djelatnosti trebaju poštivati zakone koji su svojstveni pojedinoj struci i nastojati da steknu i pravu stručnost na tim područjima. prosvijetljeni kršćanskom mudrošću.”⁹¹

Nadalje posebno se naglašava uloga biskupa i svećenika u doprinosu koji Crkva daje društvu: „Budući da se čovječanstvo danas sve tješnje urašćuje u građansku, ekonomsku i socijalnu jedinicu, to je još potrebnije da svećenici zajedničkim nastojanjem i sredstvima te pod vodstvom biskupa i vrhovnog svećenika, uklanjaju svaki razlog razdvajanja, kako bi čitavo čovječanstvo bilo privedeno k jedinstvu Božje obitelji. Isto tako Crkva dobro zna koliko i sama mora neprestano na osnovi vjekovnog iskustva dozrijevati u razvijanju svojih odnosa sa svijetom. Vođena Duhom Svetim, Crkva, naša Majka, ne prestaje poticati svoje sinove da se pročiste i obnove kako bi znak Kristov još jasnije zablistao na licu Crkve.”⁹²

U razgovoru za *Glas koncila* br. 9 od 11. svibnja 1969. godine, a koji nosi naslov *U čemu je novost i u čemu je opasnost „Nove teologije“* Josip Turčinović promišlja o novostima Koncila u našoj Crkvi. Zabrinuto tvrdi kako stanoviti ljudi, pogotovo oni na odgovornijim službama koji ne mogu biti u živom dodiru sa stvarnim zbivanjima te ih nemaju vremena promišljati, ne mogu biti drugo doli suviše sumnjičavi, nesigurni i u

⁹⁰ Usp. Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 340.

⁹¹ GS 43.

⁹² GS 43.

biti plašljivi te se postavljaju apologetski, polemički uvijek s povišenim tonom koji klizi prema deklaracijama i retorici. “No teologija, kao i svaka druga znanost, uvijek kritička, strogo određena, problemska i samo takva može zbiljski služiti Crkvi. Ona prokrčuje put od predane nam vjere do konkretnih ljudi i sredina. To je jedna od njenih bitnih zadataka“.⁹³ Stoga moderna znanost, tehnika, proletarijat, urbanizacija i njihove moderne posljedice ne mogu ne biti zamijećene od teologa. Ako se čitava nova poglavlja na području znanosti, strujanja u filozofiji, u umjetnosti, na svim područjima duha, etičkog vrednovanja i društvenog ponašanja budu razvijala mimo Crkve samoj Crkvi, te će postati teološki problem jer bez dijaloga neće vjerodostojno posredovati spasonosni doprinos svijetu u Isusu Kristu.

Turčinović polazeći od dijaloga ideju i nastojanje oko ekumenizma (koji počinje razgovorom među kršćanima) proširuje u nekoliko razina: na razinu razgovora među ostalim vjernicima nekršćanima pa i prema onima koji ne vjeruju. „Ekumenizam su otvorena vrata u univerzalni dijalog. To je univerzalizam koji uključuje ekumenski dijalog. Ne imati sluha za drugoga, ne nalaziti sve više mjesta drugomu, to znači iznevjeriti se Isusu Kristu. A poslanje Crkve jest upravo to da bude, kako to kaže drugi dokument Drugog vatikanskog koncila 'Konstitucija o Crkvi', sakrament - znak jedinstva svega ljudskog roda. Dakako, s tom posljedicom da ako svi ti koji su se uprli da idu na ekumenski put budu veći kršćani, onda će se i kao ljudi zacijelo više poštivati, bolje razumjeti i pravednije svijet zajednički graditi. U tom smislu istinski ekumenizam ima i sasvim konkretne ovozemne posljedice“.⁹⁴

3.5. POMOĆ ŠTO JE CRKVA PRIMA OD DANAŠNJEGA SVIJETA

“Kao što je za svijet važno da prizna Crkvu kao društvenu stvarnost povijesti i kao kvasac svijeta, tako sama Crkva dobro zna koliko je primila od povijesti i razvoja čovječanstva. Osobito u naše vrijeme, kad se stvari veoma brzo mijenjaju i kada načini mišljenja variraju, potrebna joj je napose pomoć onih koji žive u svijetu a stručnjaci su u poznavanju raznih ustanova i disciplina, te shvaćaju njihov unutarnji mentalitet, pa bili oni vjernici ili nevjernici. Svi oni, naime, koji pridonose razvoju ljudske zajednice na području obitelji, kulture, ekonomskog i socijalnog života kao i na području

⁹³ Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 131-132..

⁹⁴ Josip Turčinović, *Vrijeme Duha- vrijeme Crkve*, , Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., str. 194.-195.

nacionalne i međunarodne politike, doprinose ne malu pomoć prema Božjem planu i crkvenoj zajednici ako ona ovisi o izvanjskim uvjetima.”⁹⁵

Tehnički napredak nije a priori nešto što se smatra nevrijednim i grešnim jer čovjek nije Božji suparnik. Iz navedenoga slijedi da sve što čovjek čini, a ne protivi se Božjem naumu, mora biti pozitivno vrednovano i implementirano u daljnji boljitak pa i za dobro Crkve. To je osnovni stav teološke ideje čovjekove sličnosti s Bogom u kojoj se čovjeka promatra kao sustvaratelja i Božjeg suradnika.

Iz pristupa teologiji Josipa Turčinovića proizlaze tri važne karakteristike za teologiju u sadašnjem trenutku ali i u budućnosti. Oni se tiču osobe teologa, odnosa vjere i povijesti kroz istraživanje naše teološke baštine te *polidijalosti* teologije. Ukoliko je teologija diskurs koji očituje vjeru Crkve u kulturnoj javnosti (osoba teologa *ad extra*), nju ne može ni razvijati niti predlagati netko tko te vjere nema i tko ju ne živi (osoba teologa *ad intra*).⁹⁶

Turčinović kao poznavatelj narodne crkvene povijesti (latinske i glagoljaške baštine) stojeći u sadašnjosti zahvaća u povijest teološke misli radeći na tome da vjera bude svijetlo i sada i u budućnosti. Tako dolazimo do *polidijalosti* kao forme odnosa koji Crkva mora imati sa svijetom kulture, znanosti, s drugim kršćanskim Crkvama i zajednicama te sa svijetom religija i svjetonazora. Upravo Turčinovićevu *polidijalost* pokazuje njegova djelatnost, kontakti i suradnja s umjetnicima, znanstvenicima te vjernicima iz pravoslavlja i protestantizma (što se vidi iz tekstova sabranim u naslov *in memoriam* u bibliografiji Turčinovićevih radova).⁹⁷ Teolog mora biti u neprekidnom dijalogu sa svijetom kulture i umjetnosti, filozofije, društvenih znanosti kako bi mogao detektirati mjesta otvorenog ili stidljivog vapaja za porukom radosne vijesti. Ne zaboravljajući tradiciju, poruku valja reći tako da ju uši suvremenika mogu čuti i poslušati.⁹⁸

⁹⁵ GS 44.

⁹⁶ Usp. Stjepan Kušar, Što je teologija, u: *Bajsić, Čagi -Bunić, Turčinović. Tragovi i putokazi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018., str. 364.

⁹⁷ Usp. Josip Turčinović, *Odjeci vjere*, str. 474.

⁹⁸ Usp. Stjepan Kušar, Što je teologija, str. 365.

3.6. KRIST - ALFA I OMEGA

”Crkva kad sama pomaže svijet i kad od njega mnogo prima teži jedino za tim da dođe kraljevstvo Božje i da se ostvari spasenje svega ljudskoga roda. Gospodin je cilj ljudske povijesti, točka prema kojoj smjeraju želje povijesti i civilizacije, središte ljudskog roda, radost svih srdaca i punina njihovih težnji.“⁹⁹

Josip Turčinović ističe kako je doista slobodan onaj koji je čuo i povjerovao Bogu te je poput Boga sposoban umrijeti za nekoga, a ne ubiti. Dakle, iznutra postoje samo stranka straha i stranka vjere koja oslobađa. Zato je evanđelje, naš poziv i naše spasenje u Isusu, ujedno i naša osuda. “Kršćani su ljudi kao i svi ostali ljudi, ali oni su čuli i proglašuju jednu Riječ i svijet ima pravo po toj Riječi njih suditi. A sve što imaju iznutra činiti jest samo ovo: da omoguće svijetu-ako to ne čine, i oni su samo porobljivači- da mu ta Riječ znači ono što ona jest: spasenje čovjeku. Inače je sve ostalo skretanje u laž.”¹⁰⁰

Za kraj, ostanimo na poruci Josipa Turčinovića koja umjetnički ali jasno, nadahnuto govori o nedovršenosti Crkve i svijeta ali i o poslanju svakog vjernika: “Umirući u Rimu mlađi brat Konstantin Ćiril rekao je Metodu: 'Brate jednu smo brazdu orali, istu smo patnju patili. Došlo je vrijeme i ja padam u lijehu a brazda još nije doorana. Tko će završiti oranje ako ga ti ne završiš?' - Riječ je, dakako, o brazdi koja će se orati dok je svijeta. Brate, štioče, oranje je sada na tebi.”¹⁰¹

⁹⁹ GS 45.

¹⁰⁰ Josip Turčinović., *Glas iz Ranjenog*, str. 194.-195.

¹⁰¹ Albert Turčinović, (naslovnica), *Kršćanska obiteljska revija Kana*, 21 (1990.), 10/229, str.1.

ZAKLJUČAK

Na pragu šezdesete obljetnice zatvaranja Drugog vatikanskog koncila kao i šezdesete obljetnice proglašenja pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* još uvijek postoji mnogo prostora za posadašnjenje i poboljšanje odnosa između Crkve i svijeta. Današnji znakovi vremena, iako u promijenjenim okolnostima, ne mogu biti shvaćeni bez uzimanja u obzir smjernica Drugog vatikanskog koncila. Dijalog, autonomija vremenitih stvari, solidarnost, opće dobro, supsidijarnost, borba za pravednost i mir u svijetu, neodvojivi su od poimanja čovjeka i njegova dostojanstva. Koliko je tema aktualna možemo zaključiti i na temelju deklaracije *Dignitas infinita* o ljudskom dostojanstvu, objavljene u Rimu 2. travnja 2024. godine. Crkva vjeruje i potvrđuje čovjekovu bogolikost kao temelj ontološkog, moralnog, društvenog i egzistencijalnog dostojanstva.¹⁰² Ova deklaracija, promišljajući aktualnosti drame siromaštva, rata, muke migranata, trgovanja ljudima, seksualnog zlostavljanja, nasilja nad ženama, abortusa, surogat-majčinstva, eutanazije i potpomognutog samoubojstva, odbacivanja osoba s invaliditetom, rodne teorije, promjene spola, digitalnog nasilja, poziva cijelu ljudsku obitelj na predano zalaganje u ostvarivanju i poštivanju čovjekova dostojanstva.

Na primjerima teoloških promišljanja Josipa Turčinovića možemo uvidjeti nužnost da vjera i kultura strastu u skladnu cjelinu u kojoj se aktivno promišlja sadašnjost i poziva na angažirano implementiranje smjernica Drugog vatikanskog koncila u našu hrvatsku stvarnost.

Teološka misao Josipa Turčinovića pomaže nam shvatiti kako je njegov jedini predmet promišljanja Bog i sva stvarnost ukoliko je Božje stvorenje a u čijem je središtu čovjek i njegovo dostojanstvo. Angažiranost njegove egzistencijalne vjere, osjećaj crkvenosti, zauzetost oko ekumenizma i neustrašivost za ulaz u prostore koji su se pružali u tadašnjim nesklonim ideološkim i društvenim okolnostima, primjer su kako u svim vremenima vjera mora biti prisutna, djelotvorna i orijentativna stvarnost ovog svijeta.

¹⁰² Usp, Dikasterij za nauk vjere, Deklaracija „*Dignitas infinita*“, o ljudskom dostojanstvu, u: <https://ika.hkm.hr/dokumenti/deklaracija-dignitas-infinita/> (19. 5. 2024.), br. 7.

LITERATURA

1. Izvori

DENZIGER H.-HÜNERMAN P., *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, UPT, Đakovo, 2002.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen Gentium* (21.11.1964), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* (7.12.1965.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

IVAN PAVAO II., *Novo millenio ineunte. Ulaskom u novo tisućljeće*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.

Jeruzalemska Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2020.

Katekizam Katoličke Crkve, HBK - Glas Koncila, Zagreb, 2016.

2. Djela Josipa Turčinovića

TURČINOVIĆ, Josip, *Glas iz ranjenog Vrijeme Duha-vrijeme Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018.

TURČINOVIĆ, Josip, *Glas iz Ranjenog - U Očevoj kući*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 1999.

TURČINOVIĆ, Josip, *Glas iz Ranjenog. Uvođenje u Kristovo otajstvo*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 1997.

TURČINOVIĆ, Josip, *Odjeci vjere*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013.

TURČINOVIĆ, Josip, *Misao Vjere*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 2010.

3. Knjige

AKMADŽA, Miroslav, *Franjo Kuharić kardinal i vlast*, Profil, Zagreb, 2020.

DUDA, Bonaventura, *Koncilске teme*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992.

ANČIĆ, Nedjeljko Ante, *Crkva u društvenim promjenama*, Crkva u svijetu, Split, 2007.

ANČIĆ, Nedjeljko Ante, *Na koncilskom putu*, Crkva u svijetu, Split, 2003.

ANČIĆ, Nedjeljko Ante, *Teološka polazišta i orijentacije u svjetlu Drugoga vaticanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2021.

PERIŠIĆ, Jure, *Odnos Crkve prema svijetu*, KBF, Split, 2017.

ŠAGI-BUNIĆ, Tomislav Janko, *Ali drugog puta nema*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

VELNIĆ, Teofil, *Sadržaj enciklike pape Ivana XXIII Mater et magistra*, Biskupski ordinarijat u Pazinu, Pazin, 1962.

4. Članci

ANIČIĆ, Miljenko, „Crkva i „autonomija zemaljskih stvari“ prema konstituciji *Gaudium et spes*“, *Diacovensia*, 21 (2013.), br. 3, str. 532.

ANČIĆ, Nedjeljko Ante, „Kako danas čitati i razumjeti Drugi vatikanski sabor“, *Bogoslovska smotra* 81. (2011), br. 1, str. 667.-686.

BOVE, G., Svijet, u: Aldo Starić (ur.), *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2009., st. 1128-1130.

IVAN XXIII, „Gaudet mater Ecclesia- Raduje se majka Crkva“, *Crkva u svijetu* 47 (2012), br 4. , str. 531-540.

GARMAZ, Jadranka, „Solidarnošću i služenjem ususret svijetu“ u: Nedjeljko Ante Ančić - Tonči Matulić (pr.), *Svijetu ususret*, Crkva u svijetu, Split, 2007., str. 157-175.

GRBAC, Josip, „Povijesno-teološki hod prema Pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*“ u: Nedjeljko Ante Ančić - Tonči Matulić (pr.), *Svijetu ususret*, Crkva u svijetu, Split, 2007., str. 17-38.

GRBAC, Josip, Josip Turčinović-Misao vjere, u: Stjepan Brebrić (ur.), *Bajsić, Šagi - Bunić, Turčinović. Tragovi i putokazi*, KBF Zagreb - Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018., str. 433-441.

GAŠPAR, Nela, „Teologija ljudske djelatnosti u *Gaudium et spes* i poslijekoncilskoj recepciji“ u: Nedjeljko Ante Ančić - Tonči Matulić (pr.), *Svijetu ususret*, Crkva u svijetu, Split, 2007., str. 129-156.

KUSTIĆ, Živko, Veliki inicijator i pop stoljeća, *Glas koncila*, 29 (1990.), br. 41, str. 8.

KUŠAR, Stjepan, Što je teologija, u: Stjepan Brebrić (ur.), *Bajsić, Šagi -Bunić, Turčinović. Tragovi i putokazi*, KBF Zagreb - Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018., str. 443-449.

MATELJAN, Ante, Svijet u Crkvi i Crkva u svijetu, *Crkva u svijetu*, 48 (2013). br. 1., str. 3-6.

MATULIĆ, Tonči, „Osnivanje Bogoslovske smotre i antimodernistička prisega“, *Bogoslovska smotra* 81 (2011), br. 1, str. 55.

MATULIĆ, Tonči, „Evangelizacijski izazov moderne kulture i promicanje kulturnog napretka(I.)“, *Crkva u svijetu* 41 (2006), br. 3, str. 304-308.

METTE, Norbert, „Gaudium et spes-Pastoralna konstitucija pastoralnog Koncila“ u: Nedjeljko Ante Ančić - Tonči Matulić (pr.), *Svijetu ususret*, Crkva u svijetu, Split, 2007., 45-46.

SEMERARO, Marino, Crkva, u: Aldo Starić (ur.), *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2009.,132-143.

ŠAGI-BUNIĆ Tomislav, Veliki Inicijator, *Kršćanska obiteljska revija Kana*, 21 (1990.), 10/229, str. 5.

5. Online mjesta

Dikasterij za nauk vjere, Deklaracija „Dignitas infinita“, o ljudskom dostojanstvu, u:
<https://ika.hkm.hr/dokumenti/deklaracija-dignitas-infinita/> (19.5.2024.)

Ivan XXIII., Enciklika Mater et magistra, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, u:
https://csnc.hbk.hr/wp-content/uploads/2020/05/ivan_xxiii_mater_et_magistra.pdf,

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Luka Jakopić, kao pristupnik za stjecanje zvanja magistra teologije, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 17. lipnja 2024.

Potpis

SUMMARY

This graduation thesis observes the relationship of the Church with the modern world starting from the pastoral constitution *Gaudium et Spes* of the Second Vatican Council, and focuses especially on the thought of Josip Turčinović and his perception of the echo of this topic in Croatian and social reality. Through reflection on the relationship between the Church and the world, he talks about the help that the Church tries to provide for the individual, society, and human activity, but also about the help that the Church receives from today's world. Getting to know Josip Turčinović, we see how his life and priestly path were woven during the awakening of awareness of the need to update and find a new expression of faith so that the content of faith is as clearly understood and accepted as possible in today's time and social environment.

Keywords: *Church, man, world, dialogue, human activity, community*